

Den peruanske Indianer Poma de Ayala's Manuskript paa Det kongelige Bibliotek.

Af Jens Yde.

Under den 15'de Internationale Orientalistkongres i København i 1908 blev der gjort et betydningsfuldt Fund paa det Kongelige Bibliotek af en af Kongressens Deltagere. Professor R. Pietschmann, Lederen af Universitetsbiblioteket i Göttingen, opdagede i Bibliotekets haandskrevne Katalog et enestaaende Haandskrift i Bibliotekets Eje, forfattet af en peruansk Indianer Don Felipe Huaman Poma de Ayala, med Titlen „El primero i nueva coronica i buen gobierno“. Manuskriptet var forsynet med et stort Antal Hellsides-illustrationer, Pennetegninger, af Forfatteren selv. Professor Pietschmann udsendte en Meddelelse om Fundet i 1908, og senere holdt Professoren et Foredrag om det paa den 18'de Internationale Amerikanistkongres i London 1912. Det var Hr. Pietschmanns Hensigt at udarbejde en Oversættelse af Haandskriftet, som han haabede at udgive i Lighed med sin Oversættelse i 1908 af Göttingen-Universitetets Sarmiento-Haandskrift. Denne Plan blev imidlertid ikke virkeliggjort paa Grund af Professorens Død i 1923.

Meddelelserne om Haandskriftet vakte en Del Opsigt i Amerikanisternes Verden. Nogle mente, at en ny og værdifuld Kilde til Studiet af peruansk Indianerkultur var fundet; Amerikaneren Means, som besøgte København i 1923 for at se Manuskriptet, og som paa det Tidspunkt var knyttet til Harvard Universitetet, mente derimod, at Haandskriftets store Ry hovedsagelig skyldtes de store Forventninger, der stilledes til det, da det jo ikke var udgivet. Dette Synspunkt fremsatte han i en noget humoristisk Artikel i „American Anthropologist“ 1923, hvor han dog gjorde opmærksom paa, at Illustrationerne rummer store Værdier for Studiet af dagligt Liv blandt Perús Indianere i Tiden før og omkring Opdagelserne. Svenskeren G. Montell har forøvrigt brugt Illustrationerne som Stu-

diemateriale ved Forberedelsen af sin Bog „Dress and ornaments in ancient Peru“.

Haandskriftets Forfatter opgiver paa Side 10, at han afsluttede sit Værk i 1613. Hele Værket er paa 1179 Sider. Et Brev fra Forfatterens Fader, Don Martin de Ayala, paa Side 5—7 til Filip den Anden af Spanien, indeholdende en Anbefaling af Sønnens Værk, angives at være skrevet i 1587. Forfatteren, hvis Indledning begynder umiddelbart efter (Side 8—10), lader et Brev til Kongen, Filip den Tredie, følge; dette Brev er dateret 1'ste Januar 1613, og Plads har staaet aaben paa Siden, hvor Forfatteren har indføjet Datoen, efter at Manuskriptet var fuldendt.

Haandskriftet er affattet paa Spansk i Tidens Stil, hvor Orthografien ikke synes at have været saaledes fastlagt som i moderne Sprog, idet Bogstaverne g, h, j og x, samt u, v og b i visse Forbindelser synes at kunne erstatte hinanden i Flæng ligesom m og n, o og u. Samtidig forekommer lange Passager i Forfatterens eget Sprog, Quichua. Naar det tilføjes, at smaalige Hensyn ikke tages til Grammatik, idet Verber, Subjekt, Objekt og andre Sætningsled som Regel ikke stemmer overens i Køn og Tal inden for samme Sætning, samt at Accenter er udeladt og Tegnsætning aabenbart er Forfatteren ukendt, vil det let kunne indses, at Teksten paa mange Steder er meget uklar for ikke at sige komplet uforstaaelig, hvad der ogsaa vil fremgaa af et Par af de følgende Tekstprøver. Nogle Steder forekommer Tegn, der som Følge af deres Anbringelse kan opfattes enten som Tankestreger eller som Bindestreger; andre Steder findes Punkter, der undertiden kan forstaaes som Skilletegn, men til andre Tider kun ser ud som tilfældige Prikker afsat paa Papiret, hvor Forfatteren har ladet Pennen hvile et Øjeblik, mens han tænkte over den kommende Sætning.

Forfatteren Don Felipe Huaman Poma de Ayala kendes ikke fra andre Steder end dette Manuskript. Han gør selv rede for sin Afstamning, idet han nævner, at han er en Ætling af Dynastiet Yarovilla, hvis Medlemmer fra gammel Tid har været Herskere i Distriktet Chinchaysuyo i det nordlige Perú. En af Poma de Ayalas Forfædre, Huamanchaua, var Ccapac Apo i Chinchaysuyo under den tiende Inca, Tupac Inca Yupanqui. „Ccapac Apo“ er et Udtryk i Quichua, Incarigets officielle Sprog; *ccapac* betyder „rig“ eller „mægtig“, *apo* betyder „Høvding“ eller „Herre“; *ccapac apo* betyder da „mægtig Herre“; det var Titlen for den øverste Herre i et af Incarigets fire store Omraader, Incaens Stedfortræder eller „segunda persona“, som han benævnes i Manuskriptet. Huamanchaua var Bedstefader til en vis Ccapac Apo Don Martin de Ayala, som

var gift med Ccuri Oello, en Datter af Tupac Inca Yupanqui. En af deres Sønner var Forfatteren Don Felipe Huaman Poma de Ayala; han var saaledes ikke blot Efterkommer af en af Landets fornemste Slægter, nemlig af Herskerdynastiet i Chinchaysuyo, men ogsaa Barnebarn af en af Incarigets navnkundigste Fyrster.

Det vil føre for vidt her blot nogenlunde udførligt at give et Resumé af det omfangsrige Værks 1179 Sider; det kan anføres kort, at det giver en Oversigt over Incarigets Historie før og under Incavældet, for de tidligste Afsnits Vedkommende delvis paavirket af bibelske Forestillinger. Desuden en Række Forordninger, som paastaas at stamme fra Tupac Inca Yupanqui; derefter følger en Optælling af de forskellige Aldersklasser, hvori Befolkningen var delt, og af de aarlige Fester; en Redegørelse for Tildragelserne i Perú efter Spaniernes Ankomst (Mordene paa Atahuallpa og Tupac Amaru), samt en Side om hver af de spanske Vicekonger, Biskopper og andre Øvrighedspersoner i Perú. Derefter følger, hvad der maa-ske har været en af Forfatterens vægtigste Grunde til at gaa i Gang med dette Værk, nemlig en Skildring af de Overgreb og den Elen-dighed, som det spanske Styre bragte ind over den indfødte Befolkning i Perú; det er især Gejstligheden og de lokale Øvrighedsper-soner (Corregidores), Poma de Ayala angriber, og de skaanes ikke, hverken i Teksten eller i Illustrationerne. Til sidst gives en Over-sigt over Hovedruterne for Rejser i Perú, med Opregning af alle de mange „Tambos“, Kroer eller Hvilesteder, langs Vejene.

Det fremgaar af Teksten, at det har været Forfatterens Haab at blive i Stand til at rejse til Spanien for at overgive sin Bog til den spanske Konge, som derved skulde faa et Indblik i Kirkens og Em-bedsmændenes Fremfærd i Perú, og muligvis tage Initiativet til en Forbedring af Forholdene. Poma de Ayala fortæller i Bogen, hvorledes han, gammel og nedbrudt, begiver sig af Sted til Lima for at drage ud paa denne Rejse; hvordan hans Skæbne derefter har været, vides ikke; og hvordan Bogen er havnet paa det Kongelige Bibliotek i København har endnu ikke kunnet oplyses. Forfatteren har selv været uvis med Hensyn til, hvilken Skæbne der vilde over-gaa hans Værk; et Sted siger han: „Nogle vil græde, andre vil le, andre vil forbande mig, andre vil anbefale mig til Gud. Nogle vil ødelægge denne Bog og Krønike i Vrede, andre vil ønske at have den i deres Hænder“.

Af særlig geografisk Interesse er et Kort over Perú og Ecuador paa Siderne 983—984. (Se Tavlen Side 135). Som Følge af Colum-bus's bekendte Fejltagelse med Hensyn til Indiens Beliggenhed har det faaet Titlen „*Mapa Mvndi de las Indias*“. Det er orienteret saa-

ledes, at Nord vender til venstre, Syd til højre. Kortet maa være tegnet i Aarene omkring 1610—1613 og indtager saaledes Pladsen som et af de første Kort, der nogensinde er udført i Sydamerika. Interessen forøges betydeligt derved, at Mesteren for Kortet er en fuldblods peruansk Indianer og ikke en europæisk Kosmograf. Der findes i Litteraturen Beretninger om Landkort i Perú før Europæernes Invasion; saaledes fortæller Sarmiento (cap. XXXIX), hvorledes Inca Pachacuti Yupanqui udsendte Mænd til de Egne, han havde erobret, for at de skulde opmaale og undersøge dem, hvorefter de skulde fremstille Modeller i Ler af de Egne, de havde besøgt.

Teksten omkring Kortets Rande lyder i Oversættelse som følger. For oven: „Et Rige kaldet Andesuyo, paa højre Side indtil Nordhavet“. Til højre: „Et andet Rige kaldet Collasuyo, hvor Solen staar op“. For neden: „Et andet Rige, kaldet Condesuyo, indtil Sydhavet, Llanos“. Til venstre: „Et andet Rige kaldet Chinchaysuyo, hvor Solen gaar ned“.

Disse fire Navne: Chinchaysuyo, Collasuyo, Andesuyo, Condesuyo, er Navnene paa de fire store Omraader, hvori Incariget deltes, hvert styret af en Stedfortræder for Incaen med Titlen Ccapac Apo. Incarigets officielle Navn paa Quichuasproget var Ttahuan-tinsuyo, afledet af *ttahusa* = „fire“, *ttahuantin* = „alle fire“, *suyu* = „Omraade, Distrikt“; altsaa „De fire Distrikter“. Garcilasso de la Vega fortæller i „Commentarios Reales“, lib. 1, cap. XVIII, at denne Inddeling blev foretaget lige efter Syndfloden af en Gigant, som viste sig i Tiahuanaco, hvorved fire Høvdinge Manco Ccapac, Colla, Tocay og Pinahau hver fik sit Omraade tildelt. Saaledes mener Garcilasso de la Vega altsaa, at denne Inddeling af Riget i fire store Omraader er en Institution, som har eksisteret inden for peruansk Omraade lige saa længe som dette har været beboet. I Følge Montesinos (cap. I) blev Inddelingen foretaget af de første Medlemmer af Incaslægten, der kom til Cuzcodalen, nemlig Brødrene Ayar Manco Tupac, Ayar Cachi Tupac, Ayar Auca Tupac og Ayar Uchu, sammen med deres fire Søstre. I Virkeligheden skete denne Inddeling først en eller to Generationer før Europæerne kom til Perú.

Chinchaysuyo var det nordvestligste af disse fire Omraader; under Incavældets største Magtudfoldelse strakte det sig til Ancasmayufloden i det nuværende sydlige Colómbia. Collasuyo laa længst mod Syd; det strakte sig til Rio Maule i Chile. Andesuyo laa længst mod Øst og omfattede Cordillerernes skovklædte Østskraaninger og det nærmest derved liggende Skovland. Condesuyo laa mod Vest og omfattede en Del af Kyststrækningerne langs Stillehavet

(„l'Lanos“). Cuzo laa som det geografiske Midtpunkt mellem disse fire Omraader.

Af Familie og Opdragelse tilhørte Poma de Ayala et Niveau, der laa langt over den store indianske Befolknings. Sin Dannelse og Viden skyldte han til Dels sin Halvbroder, Mestitsen Don Martin de Ayala, som Moderen Ccuri Oello bragte med ind i Ægteskabet med Ccapac Apo Don Martin de Ayala, og som virkede blandt de fattige ved Hospitalet i Huamanga, det nuværende Ayacucho. Denne „hermitano“ Martin de Ayala underviste sin yngre Halvbroder Don Felipe Huaman Poma de Ayala i den hellige katolske Tro og bragte ham formodentlig ogsaa nogen verdslig Dannelse. Sin Viden udvidede Poma de Ayala senere ved Rejser rundt om i Riget i tredive Aar. Om end han saaledes havde hørt og set en Del mere, end det sædvanligvis faldt i en perupansk Indianers Lod, var han dog ikke i Stand til at danne sig noget rigtigt Begreb om, hvad der laa Øst for Cordillererne og Skovlandet. Ganske vist bemærker han paa Kortet, langs Bjergenes øverste Rand, at der er „Et andet Bjergland, indtil Nordhavet, paa den anden Side, hvor der er krigerske Indianere, som ikke blev underkastet Incaen, kaldet Huarmiauca Anquuallo“. Men alligevel er det mindre end nødtørftigt, hvad Kortet giver af Oplysninger om de umaadelige Sletter mod Øst. Med Nordhavet menes rimeligvis Atlanterhavet, som af Acosta benævnes saadan, da det ligger Nord for Panamátangen, mens Stillehavet ligger Syd for Tangen og kaldes Sydhavet.

Langs Bjergenes vestlige Fod staar: „Krigerske Indianere, kaldet Andesuyo-Chunchos, i Chile indtil Arauqua og Mosquitoindianerne, som blev underkastet Incaen“. Chunchos var en Provins og en Stamme i Andesuyo, paa Cordillerernes Østskraaning, som erobredes af Tupac Inca Yupanqui. „Arauqua“ er Araucanerne, hvoraf nogle blev besejret af Incaerne, mens andre standsede Incaernes Fremtrængen mod Syd ved Rio Maule i Mellechile. Mosquito er derimod et Navn, som kun forekommer hos Poma de Ayala som Betegnelse for en Stamme inden for Incaomraadet; det maa i Følge hans Opfattelse være en Stamme i Chile, Nabo til Araucanerne.

Floden Marañon forsvinder ved Kortets Nordrand; der er bemærket paa den: „Til Cartagena; Rio Marañon, hvor der er Alligatorer; er 60 Mil ved Mundingen“. Cartagena ligger i Colómbia ved Magdalenas Udløb; Forfatteren synes altsaa at have nogen Vanskelighed ved at holde Marañons og Magdalenaflodens Løb ude fra hinanden, hvad der ogsaa synes at fremgaa af den Retning, Marañon har faaet paa Kortet.

I Kortets Midtpunkt er Cuzco afsat, „Den store By Cuzco, øverste

By i dette Rige Perú". Under den er vist Incafyrsternes Vaabenskjold, som ogsaa forekommer paa Haandskriftets Side 83. Oven over Cuzco knæler Tupac Inca Yupanqui og hans Hustru Mama Ocllo. De er omgivet af det pavelige Vaaben paa venstre Side, det spanske Vaaben paa højre. Oven over Incaparret ses et Par Mennesker i en noget mangelfuld Paaklædning, som sikkert vilde have givet en troende Spanier et slemt Shock; den ene af dem holder Bue og Pil; i Følge den skrevne Forklaring oven over er det Apo Ninarhua og hans Hustru Mallquima, der paa Side 168 og 176 af Haandskriftet er angivet at være Ccapac Apo'en for Andesuyo og hans Hustru. Mandens Vaaben er indtegnet over deres Hoveder, oven over en af Maraños Bugtninger; det genfindes paa Side 167 af Haandskriftet (Fig. 5).

Til højre (Syd) for Cuzco er afbildet et andet Herskerpar; det er Mallico Castillapari, Ccapac Apo for Collasuyo, og hans Hustru Capacomí Tallama; imellem dem ses deres Vaaben, som ogsaa figurerer paa Haandskriftets Side 169 (Fig. 7). Paa tilsvarende Maade er vist Herskerparret i Chinchaysuyo til venstre for Cuzco; det er den tidligere omtalte Ccapac Apo Huamanchaua, Poma de Ayalas Forfader, og hans Hustru Pomahualca; deres Vaaben, som ogsaa er vist paa Side 165 (Fig. 3), ses over deres Hoveder. I Midten af Perú, neden for Cuzco, ses Herskerparret over Condesuyo, Apo Mullo og Timtama, med deres Vaaben imellem sig, som ogsaa ses paa Side 171 (Fig. 9).

Den forklarende Tekst i Kortets Midterlinie, under Condesuyoparret, siger: „Hele dette indianske Rige er et Tusind og fem Hundrede Mil langt og Tusind Mil bredt; tre Tusind Mil i Omkreds“. Almindeligvis menes den „legua“ eller Mil, der anvendtes af Spanierne paa Opdagelsestiden, at have svaret til knap $3\frac{1}{3}$ mile eller ca. 5,6 km. Det opgivne Længdemaal for Riget af 1500 Mil er da lovlige rigeligt, selv om Kortet mod Nord strækker sig langt ud over Incarigets Grænser. Incarigets Nordgrænse laa ved Rio Ancasmayu tæt Syd for Byen Pasto i Colómbia paa det Tidspunkt, da Riget havde sin største Udstrækning; Poma de Ayalas Kort naar Nord for „Nobo Rreyno“, som Forfatteren paa Side 997—998 forklarer er Bogotá; mod Syd naar Kortet lige at medtage Santiago de Chile, altsaa et godt Stykke Nord for Rigets Sydgrænse, som laa ved Rio Maule i Mellechile. Afstanden mellem de to nævnte Byer er i Virkeligheden ca. 4000 km, mens de opgivne 1500 Mil svarer til godt og vel det dobbelte. Ligeledes er en Bredde af 1000 Mil for meget; det ligger nær at antage, at en „legua“ hos Poma de Ayala er mindre end 5,6 km.

De Byer der paa Kortet er vist som beliggende i Indlandet, er, fra Nord til Syd: Nobo Reyno (nuværende Bogotá); Riobamba; Popayan; Cuenca; Truxillo; Loxa, Portugal; Quito Provinsdomstol; Caxamarca; „Byen Lima, Hovedstad og øverste By i dette Hans Majestæts Rige“; Huanuco; Yac; Choclococha Sølvminer; Huanavelica Kviksølvminer; Guamanga (nuværende Ayacucho); Cuzco; Arequipa; Chuquisaca Provinsdomstol (nuværende Sucre); Callauaya Guldminer (nuværende Caravaya); Chuquiapu (nuværende La Paz); Potosí Sølvminer; Misque; Santiago de Chile; Øst for Bjergene ligger Tucomã (Tucuman). De fleste af disse Byer kan findes paa et moderne, nogenlunde udførligt Kort. Yac er en Fejlskrivning af Yca eller Ica; Choclococha er en By, som anlagdes af Vicekonge Don Garcia Hurtado de Mendoza Marquis de Cañete (Vicekonge i Perú fra 1590 til 1596) paa et Sted, hvor der var Sølv-malmlejer; den er nu kun en ubetydelig Landsby. — Langs Kysten er anført Navnene paa et Antal Havnebyer.

Dobbeltlinierne, der udgaar fra Cuzco, er uden Tvivl Veje. Den ene gaar mod Nord til Nobo Reyno med en Sidegren undervejs gennem Condesuyo til Lima, hvorfra den fortsætter dels til „Puerto de Callau“ eller Callao, Limas Havneby, dels til Hovedvejen igen mellem Quito og Loxa. Den anden Hovedvej udgaar fra Cuzco mod Syd til Chile; den sender en Gren mod Øst til Chuquisaca og en anden Gren mod Vest til Potosi. Paa Side 1084—93 af Haandskriftet findes en Liste over Tambos, Kroer og Byer langs Hovedvejene i Riget; den gengives nedenfor, med Bibeholdelse af Forfatterens Stavemaade af Navnene:

nobo rreyno	otaualo	canaria
rreynas	cocheque	quenca
moscatan	guayllapampa	tume
panche	onequito	cazacuno
canaueral llano	quito	auna
dexaua	panchalia	conchanuma
popayan	lataconga	cochatanbo
toza	hanbato	loxa
atres	mullopongo	catamayo
uaput	mucha	conchanama
pasto	chilehali	acariamanca
guaytara	rriobamba	ayauaca
tezen	mullala	estancia
pemampero	uamote	erbabuena
yauarcocha	senegueta	guancabamba
caranqui	hatuncanaria	santa ana

canaria	canete	pingos
rocoto	santo domingo	cochacaxas
guanbo	piscuy	amancay
unpaya	san juan	curaguaci
chota	yca	limatanbo
caxamarca	chaua	xacxauana
san migel	uayuri	cuzco
caxapampa	engenio	_____
guamachuco	la nasca	cuzco
tanbillo	santiago de queros	quispicancha
tanbo nuevo	quiro de queros	urcos
conchoco	quiro pucyo	quiquixana
ciuas	hatunlucana	cancale
quiropampa	quilcata	conpapata
piscopampa	apcara	ccacha
guancabamba	puruuay	ciquyaniyani
guari pueblo	hatunsora	cachachi
pincos	quinuaracra	cochachi
quinua	cauira	uilcañota zerro
taparaco	cochacaxas	chuncara
guanoco biejo	_____	ayauire
tunsucancla	lima	pucara
ancasmayo	cicicaya	caracollo
uarau	chorillo	molazo
bombon	guarochiri	zullaca
ninacaca	pariacaca	caracollo
chinchaycocha	xulca	paucarcolla
tarma	xauxa	chuquiuito
_____	_____	acora
chinchaycocha &	maraybilca	guanbo
tarma	guancayo	hila haur
quinua	acotanbo	pomauta
alocalente	picoy	cipita
chacla yaucha	parcos	uaqui
santa ynes	marcas	llacxa
lima	sangaro	chuquiyabo
_____	guamanga	macha
lima	yllauaci	caramarca
sulco	vilcasguaman	hayohayo
pachacamac	lurun marca	uendilla
mala	oran marca	çieçica
asyac, chinchay real	andaguayllas	la uentilla

caracollo	quinua	ualencia
cipultura	locoto	pozo
acotinta („Herfra til chuquizaca og po- toci“).	yocalla	punto uelena
—	tatora	„Herfra to Maane- ders Rejse over
payromani	potoci	Land med Tambo- er hele Vejen, til
biscacha	san blas	Santiago de Chile“.
lagonilla	charcata	
	surita	
	uillilli	

Hvis man paa et topografisk rigtigt Kort trækker de Hovedruter op, der angives af Byerne paa denne Liste, faar man Linier frem, der saa nogenlunde er de samme som dem, der er vist paa Poma de Ayalas Kort (Fig 12); kun afviger Ruterne lidt paa Haandskriftets Kort som Følge af de topografiske Fejl, der er indløbet ved Byernes unøjagtige Anbringelse paa Kortet. Det maa antages, at Stednavnene paa Poma de Ayalas Liste er angivet i den rigtige Orden, da Forfatteren jo har gennemrejt Landet i tredive Aar, og derfor maa have haft Lejlighed til at benytte saa at sige alle Landets Hovedruter og kender deres Forløb af Selvsyn. En Sammenligning mellem den anførte Liste over Tambos hos Poma de Ayala og Raimondis Kort over Perú 1875, hvor Incavejene er indlagt efter Oplysninger hentet fra de spanske Historiekrivere og Materiale indhentet paa hans egne Rejser i Landet, viser den skønneste Overensstemmelse mellem de to Forfattere, som virkede med 275 eller 300 Aars Mellemrum. Vi har her et Bevis for Poma de Ayalas Paa- lidelighed, naar han taler om Forhold, som han kender fra personlig Berøring; man faar ogsaa andre Steder det Indtryk, at han helst kun udtaler sig om noget, naar han føler sig sikker i sin Sag; et Sted gør han opmærksom paa, at han ikke er meget fortrolig med indiansk Religion og Ritual, da han ikke selv har oplevet den Tid, da de praktiseredes offentligt. — Det maa altsaa anses for sikkert, at Vejene, der er afsat paa Poma de Ayalas Kort, er de gamle Inca- veje, som paabegyndtes af Tupac Inca Yupanqui og udvidedes og kompletteredes af hans Efterfølgere. Det er interessant at se, at Vejsystemet med Tamboer og Poststationer i Følge Poma de Ayalas Kort og Fortegnelse strakte sig langt ud over Incariget's Grænser mod Nord til Bogotá.

I Havet uden om Landet er paa Kortet anbragt forskellige Skibe og Væsner efter Tidens Skik; i Stillehavet „lobo“, som i dette Tilfælde maa være en Søløve, hvoraf jo store Mængder holder til ved Øerne langs Perús Kyst; endvidere „uallena de mar“ = Hval. I

Havet Øst for Cordillererne „serena“ = Havfrue og „pexe espada“ = Sværdfisk.

Der er to Sider Tekst til dette Kort, paa Side 982 og 985. Ordret gengivet, for at vise Sproget og Sætningsbygningen, lyder den som følger:

„MAPA MVNDI DE LAS INDIAS

as de saver

q̄ todo el Reyno tenia quatro Reys quatro partes chinchaysuyo a la mano derecha al poniente del . sol — arriua a la montana hacia la mar de enorte — andesuyo — dadonde naze el sol a la mano esquierda hacia chile — collasuyo — hacia la mar de sur . condesuyo — estos dhos quatro partes torno a partir . a dos partes — yngas hanancuzcos al poniente chinchaysuyo — lurincuzco al saliente del sol . collasuyo a la mano esquierda — y aci cae en medio la cauesa y corte del rreyno la gran ciudad del cuzco — y as de sauer q̄ todo el reyno esta conpasado y medido de largo mil y quinientas leguas y de ancho mil leguas — y aues de sauer este Reyno es muy doblado como un quello almedonado — q̄ ay lugar de un buelo tiene media legua — el auajar al rrio tiene quatro leguas y la subida otros quatro leguas en todas las partes ay mucho mas — tiene los dichos ciudades y uillas aldeas y pueblos de yndios y prouincias — la mitad del Reyno hacia la mar de norte — nos a conquistado y mucho mas los yndios de chile y los yndios arauquas y mosquitos que pega con el Reyno de guinea que casi todo tenia sugeto los Reys yngas — a donde ay mas rrequieras de oro es en los yndios de la montana y en la otra parte en la cierra de los yndios — guarimiauca — anquuallo ay rrequieras de plata y son yndios fertiles billicosos como yndios . chiriguanays — pero no se puede pasarse . por q̄ en los rrios ay lagartos . y cierpientes y culebras ponsonasos leones tigres onzas y otros muchos animales y tierra aspera y montana q̄ los yngas con engano le conquisto aqlla gente de montana.

pulicia y regla y gobierno

en cada ciudades y uillas aldeas y pueblos y probincias . amonjonados y senalados con sus caminos rreales y sus atajos y puentes y rrios de todo este Reyno estaua aconpasado y hordenados — por el Rey capac apo topa ynga yupanqui y por los principes caualleros y de los señores grandes exmos sors su segunda persona y su bizzorrey capac apo guamanchaua yarobillica allauca guanoco y de mas prencipales — gobernadores — y mandones y justicias

corregidores tocricoc — alcades — *caumiu* y tenia leys y hordenansas todo este rreyno — toda la pulitica y byena ley y buena justicia a derecha servicio de dios nro sor y de la santa fe catolica de cristiano y serbicio de la corona rreal de su magd y buen gobierno y aumento y conserbacion de los yndios deste Reyno“.

I Oversættelse lyder denne Tekst:

„VERDENSKORT OVER DE INDIANSKE LANDE.

Du maa vide,

at hele Riget havde fire Konger, fire Dele. Paa højre Haand, hvor Solen gaar ned, Chinchaysuyo; oven for Bjergene, indtil Nordhavet, Andesuyo; hvor Solen staar op, paa venstre Haand, indtil Chile, Collasuyo; indtil Sydhavet Condesuyo. De nævnte fire Omraader deltes igen i to Dele: Hanancuzco-Incaer hvor Solen gaar ned, Chinchaysuyo; Lurincuzco hvor Solen staar op, paa venstre Haand, Collasuyo. Og saaledes falder den store By Cuzco i Midten, Rigets øverste By og Hovedstad. Og du maa vide, at hele Riget er inddelt og opmaalt, et Tusind og fem Hundrede Mil langt og Tusind Mil bredt. Og du maa vide, at dette Rige er foldet som en stivet Krave. Der er et Sted med en Krumning paa en halv Mil; der er fire Mil at stige ned til Floden, og fire andre Mil at stige op igen. I alle Egne er der mange fler. Der er disse indianske Stæder og Byer, Flækker og Landsbyer og Provinser; Halvdelen af Riget indtil Nordhavet har vi erobret og meget mere, Indianerne i Chile og Arauquaindianerne og Mosquitoerne, som ligger i Strid med Kongeriget Guinea. Næsten alt havde Incakongen undertvunget. Hvor der er flere Rigdomme paa Guld, er hos Indianerne i Skovlandet; og paa den anden Side, i Bjergene hos Indianerne Huarmiauca-Anquuallo er der Rigdomme paa Sølv; men de er talrige, krigerske, ligesom Chiriguanoindianerne. Men man kan ikke komme dertil, for i Floderne er der Alligatorer og Slinger og Giftslanger, Løver og Tigre, Leoparder og mange andre Dyr, og Landet er bjergfuldt, og der er Skove. Incaerne besejrede med List dette Folk i Skovene.

Politik og Forordning og Regering.

I alle Byer og Stæder, Flækker og Landsbyer og Provinser, afgrænsede med Sten og udmærkede ved deres Kongeveje og deres Stier og Broer og Floder i hele Riget, var der maalt op og givet Ordensregler af Kongen Ccapac Apo Tupac Inca Yupanqui og af de fyrstelige Herrer og Stormændene, af den mest udmærkede Herre, hans Stedfortræder og Vicekonge Ccapac Apo Huamanchaua Yarovilla Allauca-Huanuco, og af de øvrige Fyrster, Guvernører, Øverst, Dommere, Corregidorer, *Tocricoc*, *Alcalder*, *Caumihua*. Og

man havde Love og Forordninger i hele dette Rige. Hele det offentlige Væsen, den gode Lovgivning og Haandhævelse er i vor Gud og Herres samt i Deres Majestæts kongelige Krones rette Tjeneste, og (skal tjene) det gode Styre, Forøgelsen og Bevarelsen af Indianerne i dette Land."

De fire Dele, hvori Landet siges at være delt, er de samme, som var angivet langs Kortets Rande. Desuden fremhæves en yderligere Deling af Riget i to Parter, nemlig Hanancuzco og Lurincuzco; dette er dog ikke en territorial Inddeling, men en Inddeling af Befolkningen, hvad der fremgaar af Navnet Hanancuzco-Incaer. Forøvrigt bruges hos alle andre Forfattere end Poma de Ayala Benævnelsen Hurin- eller Urincuzco, ikke Lurincuzco, for den ene Gruppe; Lurin maa sikkert være en Fejltagelse af nærværende Forfatter. *Hanan* og *hurin* er Quichua; *hanan* betyder „øvre“, *hurin* betyder „nedre“; de to Navne betyder altsaa „Øvre Cuzco“ og „Nedre Cuzco“. Spørgsmaalet, hvad der menes med denne Inddeling af Befolkningen, og hvor gammel den er, er endnu ikke løst. Alle de tidligere spanske Historieskrivere har højst divergerende Meninger om Betydningen. De fleste Forfattere er enige om, at Delingen fandtes i alle Egne af Riget. Montesinos mener, at den var i Brug hos Beboerne af Cuzcotalen, før Incaerne kom dertil. Garcilasso de la Vega mener, at den indførtes af den første Inca, Manco Ccapac, og hans Hustru. Den moderne Forsker Uhle mener, at Hanan- og Hurincuzco er en Klasesedeling, der skyldes et indtrængende Erobrerfolks Herredømme over et undertvunget Folk, altsaa omtrent samme Anskuelse som Garcilasso de la Vega. Sarmiento fortæller, at Inca Rocca, den sjette Inca, flyttede med hele sit Hof til en højtliggende Del af Cuzco og befalede, at hans Efterkommere skulde udgøre en særlig Klasse, Hanancuzco, til Forskel fra Efterkommerne af de foregaaende Incaer. Endnu forekommer denne Inddeling inden for Befolkningen i visse Dele af det gamle Incariges Omraade; Forskeren Bandelier fandt den i Brug i Bolivia blandt Indianerne omkring Tiahuanaco. Poma de Ayala giver desværre ingen Oplysninger, der kan føre til Spørgsmalets Opklaring.

Længere nede i Teksten til Kortet nævnes Mosquitoindianerne og „Kongeriget Guinea“; begge Dele er Begreber, som ellers ikke kendes fra disse Kanter af Amerika. Chiriguanoerne beboer endnu den Dag i Dag Sletterne omkring det øvre Løb af Rio Pilcomayo i Grænseomraadet mellem Bolivia, Paraguay og Argentina; det var et meget selvstændigt Folkefærd, som det aldrig rigtig lykkedes Incaerne at undertvinge, skønt Tupac Inca Yupanqui havde sine Garn ude efter dem, og Huayna Ccapac, Tupac Inca Yupanquis Søn

og Efterfølger, maatte føre Krig mod dem (Sarmiento cap. LIX, LXI).

I andet Afsnit af Teksten nævnes Incaens Vicekonge og Stedfortræder, Ccapac Apo Huamanchaua Yarovilleca Allauca-Huanuco. Dette indviklede Navn kan analyseres paa følgende Maade: Ccapac Apo er Mandens Titel som Hersker i et af Incarigets fire store Omraader, i dette Tilfælde Chinchaysuyo; Huamanchaua er Mandens Navn, af *huaman* = „Falk“, og *chaua* = „halv“; Yarovilleca er Navnet paa Dynastiet, hvis mytiske Grundlægger hed Yaro; *villeca* (*huillca*) betyder „hellig“; Allauca-Huanuco er Stedet, hvor Dynastiet oprindeligt havde hjemme, nemlig en By i Chinchaysuyo. — Blandt de forskellige Embedsmænd, der derefter nævnes i Teksten, er der et Par indianske. *Tocricoc* (rettere *tucuyricuc*) betyder ordret „En, der ser alt“; Navnet afledes af *tucuy* = „alt“, og *ricini* = „at se“; Incalandets Befolkning var administrativt delt i 100-Mandsgrupper, der overvaagedes af visse Embedsmænd, som hed *pachaca* (af *pacha* = „hundrede“); hver ti af disse *pachaca* stod under en Embedsmand, som hed *huananca*, og som altsaa førte Opsyn med 1000 Mand; 1000-Mandsgrupperne sluttedes igen sammen i 10,000-Mandsgrupper, under Opsyn af en Embedsmand, som kaldtes *huno* (*huno* = 10,000); en *huno* var Hersker i en Provins; over *hunoerne* stod en *tucuyricuc*, der saaledes var en af de mægtigste Mænd i Riget og altid en nær Slægtning eller en personlig Ven af Incaen (Montesinos cap. VI). *Caumihua* betyder „Spion“.

Det vil være af Interesse at betragte de fem Herskerpar, der er vist paa Kortet, nærmere, nemlig Incaen og de fem Ccapac Apo'er samt deres respektive Hustruer. Hver af dem figurerer med et Hellsidesportræt i Haandskriftet og en Side Tekst.

Det fornemste Par er Incaen Tupac Yupanqui og hans Hustru Nama Ocllo Coya. Hans Portræt findes paa Side 110 (Fig. 1). Billedet har Overskriften: „Den tiende Inca, Tupac Inca Yupanqui“; *tupac* betyder „kongelig“, „ædel“, *yupanqui* afledes af *yupani*, „at tælle, gælde“, og betyder: „Du skal gælde“, eller „Du skal være af Betydning“, hvad der med andre Ord vil sige, at han skal gaa over i Historien med et ærefuldt Eftermæle. I Følge Means's Kronologi (Means 1931), der ganske vist kun er opstillet forsøgsvist, regerede denne Inca fra 1448 til 1482; Garcilasso de la Vega opgiver hans Regeringstid til 1439—1475. Teksten under Billedet lyder: „Regerede Tarma, Chinchaycocha, Huarochiri, Canta, Atapillo, Virus, Yachas, Chiscay, Conchucos, Hunohuayllas, Huaranga, Huanuco, Ichocaua“. Alt dette er Provinser i Chinchaysuyo.

Incaen er iført peruanske Indianeres sædvanlige Dragt, hvortil er

føjet de særlige Kendetegn paa hans høje Værdighed. En Beskrivelse af hans Paaklædning og forskellige Detailler angaaende hans Liv og Levned er givet i Teksten paa Haandskriftets Side 111. Den lyder som følger:

„EL DECIMO INGA

topa ynga yupanqui

tenia su selada . *umachuco* azul oscuro *anaspacra mascapaycha* y su *chanbi* y *uallcanca* y su manta de torne azul y su camegeta de todo de *tocapu* . y cuatro ataderos a los pies muy gentil hombre alto de cuerpo y muy gran sauio y muy entonado pas y amigo con los prencipales y caualleros y amigo de fiestas y uanquetes . amigo de honrar a las mugeres prencipales y grandicimo hombre de guerra enemigo de mentirosos que por una mentira lo mandaua matar el q comenso a mandar que aderesasen todos los caminos Reales y puentes y puso correones . *hatunchasque* y *churochasque* y mezones y mando que ubiese corregidores *tocticoc* alguaziles *uatacamayoc* oydores prisedente consejo destes reynos *tauantinsuyo camachic* . y tubo azesor *yncap rantin rimac* procurador y protetor *runayanapac* . secretario *yncap quipocnin* escrivano *tauantinsuyo quipoc* contador *hucha quipoc* y puso otros oficios y hablaua con todos los ydolos *aucas* . cada ano y por suerte del demonio sauia todo castilla y roma y jerusalem y turquia y mando mojonar todos los mojones destes rreynos de los pastos y chacaras y montes y rreduzir pueblos y honraba a los grandes señores y hazia mucho merced y mucha limosna y mandaua guardar las dhas hordenansas antiguas y despues por ella hizo otras hordenansas y comenso hazer su hazienda y comunidad y depocitos con mucha horden quenta y *quipoc* en todo el rreyno . de mas de la conquista de su padre conquisto la mitad de la sobra guanoco allauca chinchaycocha tarma toda la cordillera de Lima hunohuayllas un millon de yndios. conchuco caxatanbo — y fue casado con mama ocllo y murio en el cuzco de edad de duzientos anos de puro viejo murio comiendo y dormiendo no sentio la muerte y en su uida gouerno cincuenta años el capac apo guamanchaua nieto de yarobilca allauca-guanoco aguelo de capac apo don martin de ayala y de su hijo don fe guaman poma de ayala — y tubo este dho ynga ynfantes hijos lexitimos . apocamac ynga . ynga urco . auqui topa ynga . uizatopa ynga . amaru ynga otorongo achachi ynga tupa guallpa mama uaco . cucichinbo anauarque . raua ocllo guayna capac fue el mas menor . y tubo otros hijos uastardos *auquiconas nustaconas* rreyno dies yngas mil y

quatrocientos y dies años suidio guayna capac ynga“. Efter Slutningen er gjort en Tilføjelse: „hija menor curi oollo“.

Denne Tekst lyder i Oversættelse:

„DEN TIENDE INCA

Tupac Inca Yupanqui

havde sin mørkeblaa Hjelm *umachuco*, sin *mascapaycha* og *anaspacra* og sin *chanbi* og *uallcanca* og sin blaalige Kappe og sin Skjorte helt af *tocapu*, og fire Baand omkring Benene. Han var en meget flot Mand, af stor Legemshøjde og meget vis og meget venligsindet. Og han holdt Fred og Venskab med Stormændene og Herrerne, og han holdt af Fester og Gæstebud. Han elskede at ære Stormændenes Damer, og han var en meget stor Kriger. Han var en Fjende af løgnagtige Personer; for en Usandheds Skyld befalede han, at vedkommende skulde dræbes. Han var den første, der gav Ordre til, at der skulde indrettes Kongeveje og Broer, og han indsatte Postløbere *hatunchasque* og *churonchasque* og oprettede Kroer. Og han befalede, at der skulde være Corregidors *tocticoc*, Politi *huatacamayoc*, Formænd for dette Land *Ttahuantinsuyos* Raad *camachic*. Og han havde en Raadgiver *yncap rantin rimac*, en Fuldmægtig og Hjælper *runayanapac*, Sekretær *yncap quipocnin*, Skriver *tauantinsuyo quipoc*, Regnskabsfører *hucha quipoc*; og han indførte andre Embeder. Og hvert Aar talte han med Afguderne *huacas*, og med Djævelens Hjælp kendte han hele Kastilien og Rom og Jerusalem og Tyrkiet. Og han gav Ordre til at opstille Grænsesten i hele Riget omkring Græsgange, *chacaras*, Skove, og at reorganisere Landsbyerne. Og han hædrede de store Herrer og udviste stor Mildhed, betalte store Almisser. Og han gav Ordre til Overholdelse af de gamle Forordninger, og senere udstedte han nye Forordninger. Og han begyndte at ordne sin Ejendom, det fælles Gods og de betroede Sager med stort Regnskab og *quipoc* i hele Riget. Foruden sin Faders Erobringer erobrede han Halvdelen af, hvad der var tilbage; Huanuco-Allauca, Chinchaycocha, Tarma, hele Cordillera de Lima, Hunohuayllas, en Million Indianere; Conchuco, Caxatambo. Og han var gift med Mama Oollo og døde i Cuzco to Hundrede Aar gammel af bare Alderdom. Han døde spisende og sovende; han følte ikke Døden, og mens han levede, regerede Ccapac Apoen Huamanchaua i halvtreds Aar, Efterkommer af Yarovilleca Allauca-Huanuco, Bedstefader til Ccapac Apo Don Martin de Ayala med Sønnen, Forfatteren Don Felipe Huama Poma de Ayala. — Og denne Inca havde legitime kongelige Børn, Apocamac Inca, Inca

Urco, Auqui Tupac Inca, Huizatupac Inca, Amaru Inca, Otoronco Achachi Inca, Tupac Hualpa, Mama Uaco, Cusichimbo Anahuarque, Raua Ocllo; Huayna Ccapac var den yngste. Og han havde andre illegitime Sønner og Døtre, *auquiconas* og *ñustaconas*. De ti Incaer regerede i et Tusind fire Hundrede og ti Aar. Huayna Ccapac fulgte efter". — Tilføjelsen: „Den yngste Datter var Ccuri Ocllo“.

Ovenstaaende Tekst i Forbindelse med Billedet Fig. 1 giver en Forestilling om Incaens Fremtoning og Personlighed. Ved Sammenligning af Haandskriftets Tekstsider og de dertil svarende Billeder fremgaar, at *umachucco* er Incaens tætsluttende Hovedbeklædning (*uma* = „Hoved“, *chuccu* = „Hue“); *anaspacra* er den halvmaaneformede Rand af Fjer omkring *umachuccoen*; *mascapaycha* er en Frynse med opstaaende Fjerbusk over Panden. Det fornemste Tegn paa Incaens Værdighed, *llautu'en*, som nævnes med stor Ærbødighed af alle de tidligere Forfattere, var et fingertykt Baand, der bandtes omkring Incaens Hoved. Tupac Inca Yupanqui bærer ingen *llautu* paa Billedet; det samme gælder om flere af de andre Incaer, der er afbildede af Poma de Ayala; i Tilfælde, hvor Incaen ikke bærer *llautu*, bærer han altid *umachucco*, og omvendt. *Chanbi* (rettere *champi*) er en Stridsøkse eller Kølle; paa Fig. 1 er det et ceremonielt Spyd med stjerneformigt Køllehoved; *uallcanca* er Incaens Skjold. Den saakaldte „Skjorte“ („camegeta“ i Teksten) er i Virkeligheden en Poncho, syet som en Sæk med Huller til Hoved og Arme; dens Navn paa Quichuasproget er *uncu*. Den er hos Tupac Inca Yupanqui af *tocapu*, et Stof af meget fin Vævning, der minder om Brokade. *Tocapuvævningen* siges at være opfundet af Inca Uiracocha, den ottende i Rækken af Incaer; hos Poma de Ayala bærer allerede Manco Ccapac, den første Inca, et Bælte af *tocapu*. Incaens udvendige Kappe kaldes paa Quichuasproget *yacolla*.

Der fortælles i Teksten, at Tupac Inca Yupanqui indsatte Løbere, *hatunchasque* og *churonchasque*; *chasqui* betyder „Løber“, *hatun* = „stor“, *churu* = „spinkel, lille“; det ser ud, som der er en Slags Klassedeling blandt dem ogsaa. Disse Løbere var det, der ad Landevejene holdt Forbindelsen vedlige mellem Cuzco og Landets forskellige Egne.

Af de mange andre Embeder, som Tupac Inca Yupanqui oprettede, er *tocticoc* allerede blevet forklaret som „Den, der ser alt“. *Huatacamayoc* afledes af *huatani* = „lægge i Lænker“ og *camayoc* = „Embedsmand“. *Camachic* afledes af *camachini*, „at befale“. *Yncap rantin rimac* betyder ordret „Den, der taler i Stedet for Incaen“. *Runayanapac* kommer af *runa* = „Menneske“, og *yanapay*

= „Hjælp“. Sekretæren er den, der har med Incaens *quipus* at gøre, idet *quipu* var Incafolkets Regnskaber, bestaaende af Snore med Knuder ordnet efter bestemte Systemer. Skriveren førte Opsyn med hele Rigets (Ttahuantinsuyos) *quipus*. *Hucha* betyder „Forhandling“ eller „Forretning“.

De Chacras, hvorom der blev oprejst Sten, er hver enkelt Families lille Jordlod.

Det fremgaar af Teksten lidt længere nede i Stykket, at Tupac Inca Yupanqui ikke blot erobrede Land i Chinchaysuyo, saaledes som forklaret i Teksten under Billedet, men ogsaa udvidede Riget i Condesuyo (Cordillera de Lima). Flere af de Sønner, der nævnes længere nede, deltog som Hærførere i Incaens Felttog. Det bemærkes, at Huayna Ccapac, den yngste Søn, blev Tupac Inca Yupanquis Efterfølger; dette er i god Overensstemmelse med andre Forfatteres Vidnesbyrd om, at den ældste Søn ikke var arveberettiget, men Incaen valgte den af sine Sønner, der forekom ham bedst egnet, til sin Efterfølger. Vi ved fra anden Side (Cieza de Leon), at Huayna Ccapac havde Vanskeligheder med nogle af sine ældre Brødre, der ikke vilde anerkende ham som Inca, men at Folket forblev loyalt mod Tupac Inca Yupanquis Valg. Det er sikkert Mindelser om disse Stridigheder, der faar Poma de Ayala til at pointere, at Huayna Ccapac var den afdøde Incas yngste Søn.

Tilføjelsen nederst paa Siden om den yngste Datter Ccuri Ocello er af Betydning for Forfatteren, som derved endnu engang faar Lejlighed til at minde Læseren om sin fornemme Herkomst, idet Ccuri Ocello var hans Moder.

Tupac Inca Yupanquis Hustru Mama Ocello er afbildet paa Haandskriftets Side 138 (Fig. 2) med Overskriften „Den tiende Coya Mama Ocello“. Coya var, foruden et Personnavn i Lighed med Inca, Benævnelsen paa Incaens første Hustru. Hun er omgivet af nogle af sine Tjenere, hvoraf en holder en Solskærm af Fjer over hendes Hoved. Under hende er skrevet: „Regerede Huanuco, Huayllas, Atapillo“, Provinser i Chinchaysuyo.

Den ledsagende Tekst lyder i Oversættelse:

„DEN TIENDE COYA

Mama Ocello Coya

var en meget beundringsværdig og smuk Kvinde, rund af Legeme og lille, og hun havde et lillebitte Ansigt; hun var glad af Sind og følsom og meget jaloux paa sin Mand. Hun holdt af Ejendom. Og hun havde sin *lliclla*, der var gul paa Midten og paa Siderne var *oquechunbisuyo*, og sin *acxo* med blaa Bund og besat med Snore.

Og denne Frue havde altid firs Aar gamle Indianerkvinder til sin Opvartning og som Kammerpiger; og som Lakajer havde hun gamle Mænd. Og i hele hendes Hus, som hed *mamaconas* og *pachacas*, bestilte man ikke andet end at tale og spise og drikke med dem. Og hun var gift med Tupac Inca Yupanqui, og hun havde Børn Huizatupac Inca, Tupac Inca Yupanqui, Raua Ocllo, Mama Uacco, Ccuri Ocllo, Anahuarque; de tre Jomfruer og Frøkener døde; Amaru Inca, Otoronco Achachi Inca, Tupac Huallpa Inca; den yngste af alle disse blev udraabt til Inca Huayna Ccapac. Og hendes Mand havde mange Bastardbørn *auquiconas* og *ñustaconas*, og han ophævede Forordninger og regerede og lod opstille Grænsesten. Og hendes Mand døde af bare Alderdom; man siger, at han havde et Hundrede og halvtreds Bastardbørn. Og hun var en meget rig Kvinde; hun havde mange Smykker, og hun døde i Cuzco et Hundrede og femten Aar gammel. Hun efterlod sine Ejendele til fattige og gamle Indianere og Indianerkvinder; de blev delt“.

Denne Coya var Datter af Inca Tupac Pachacuti og altsaa Søster til sin Mand, Tupac Inca Yupanqui. Deres Børn var, blandt mange andre, anført af Poma de Ayala, Huayna Ccapac og Raua Ocllo, som udgjorde Incarigets næste Herskerpar. Det var almindeligt blandt de senere Incaer, at en Broder og en Søster besteg Tronen sammen for at undgaa, at der tilførtes Dynastiet Blod fra Personer af lavere Rang. — Det er et ganske indtagende Billede, man faar af Coyaen gennem Beskrivelsen. Hun har sikkert ikke ført nogen munter Tilværelse, omgivet som hun var af lutter gamle Tjenestefolk, til Trods for at Forfatteren fortæller, at hun var glad af Sind. Man forstaaer godt hendes Jalousi over for Incaen, der saa sandelig ikke har nægtet sig selv noget, at dømme efter de 150 Udenomsbørn, han siges at have haft, hvoraf vel de fleste har været med Konkubiner.

Coyaen er iført sin mørkeblaa *acxo* (rettere *acsu*), Kappen eller Skørtet, der naar hende til Fødderne; over den har hun sin *lliclla*, en udvendig Kappe, gul paa Midten og med askegraa og kastaniebrune Striber paa Siderne (*oque* = „askegraa“, *chumpi* = „kastaniebrun“, *suyu* = „Distrikt, Omraade, Stribe“), som holdes sammen af en Brystnaal (*tupu*) af Guld. Paa Hovedet bærer hun et Klæde, der minder om en spansk Mantilla; dets Navn var *iñaca*, *ñañaca* eller *pampacona ñañaca*. I Haanden holder hun en lille Pose, rimeligvis til Cocablade, og paa Fødderne har hun Sandaler, *usutas*. De kvindelige Tjenere er iført omtrent samme Dragt, med Undtagelse af, at de er barfodede og bærer et lille Baand om Haaret i Stedet for „Mantillen“. Dette Billede viser de to Former for kvin-

delig Hovedbeklædning, der var i Brug i Incariget; hertil kommer endnu en Hovedbeklædning, der er vist paa Fig. 8. Det fremgaar yderligere af Billedet, at Landets fornemste kvindelige Personlighed ikke gjorde sig skyldig i nogen overdreven Anvendelse af Smykker; hendes Dragt adskilte sig fra almindelige Kvinders ved Anvendelse af fine, mønstrede Stoffer, snarere end ved den Overlæsning med Guld, Sølv og Ædelstene, der var almindelig hos hendes samtidige europæiske Søstre af tilsvarende Rang.

Hentydningen til Coyaens Hus som *mamaconas* og *pachacas* er uklar. *Mamaconas* var Betegnelsen for de Kvinder, der holdt Opsyn med Jomfruerne som udvalgte til at vedligeholde den hellige Ild, der brændte til Ære for Solen, og til at gøre anden Tjeneste, saasom at væve Stoffer, der brugtes til Klædedragt for Incaen og for Præsterne. Desuden var *mamaconas* Betegnelsen for den klosteragtige Bygning, hvor disse Kvinder og deres Vogtersker holdt til. *Pachaca* var Lederen af en af de omtalte 100-Mandsgrupper.

Efter Haandskriftets Beretning om Incaerne og deres Coyaer følger en Liste over Rigets Hærførere; de fire sidste af dem er de fire Ccapac Apo'er, som vi kender fra Kortet paa Side 983—984, hvor hver af dem var anbragt i sit Distrikt sammen med Hustruen.

Paa Side 165 ser man Ccapac Apo Huamanchaua, der er af særlig Interesse for Haandskriftets Læsere som Forfatterens Bedstefader (Fig. 3). Overskriften lyder: „Den tolvte Hærfører, Ccapac Apo Huamanchaua“. Hans Vaabenskjold er anbragt for neden til højre; det er delt i to Felter, det ene med en Falk, det andet med en Løve eller Puma (*huaman* og *poma*), de samme to Dyr, som Forfatteren Huaman Poma de Ayala er opkaldt efter.

Manden er iført en Dragt, som man genfinder paa Billeder, hvor Folk fra Chinchaysuyo er afbildet, og som formodentlig har været den gængse Paaklædning i denne Landsdel eller i visse Egne af den. Den store Krave, der staar op om Ørene, maa have været ret besværlig at bære, og har formodentlig været en Slags Gallakrave. Skjorten (*uncu*) bærer paa sin Overdel en Slags Besætning; Pietzschmann mener (1908), at det er Hermelinshaler, og vil saaledes have, at Poma de Ayala skulde lade sin Forfader bære en europæisk Dragt; dette vilde dog være en Umulighed, da Huamanchaua var Ccapac Apo, længe før Spanierne kom til Landet. — Ægte peruanske er *llautu'en* med det hesteskoformede Smykke over Panden, Lansen (*chuqui*) og Køllen (*champi*). Muligvis er det sin Kappe eller *yacolla*, han holder over Armen; paa Fødderne har han Sandaler, omkring Benene et Baand med nedhængende Frynser.

Teksten lyder:

„DEN TOLVTE HÆRFØRER

Ccapac Apo Huamanchaua, Chinchaysuyo.

Incaens Stedfortræder, Bedstefader til Forfatteren af denne Bog, var øverste Hærfører for Chinchaysuyoerne og for hele Riget, og han var Herre og Leder, Øverstbefalende, tapper Hærfører. Han erobrede hele Provinsen Quito indtil Nobo Reyno sammen med Huayna Ccapac Inca. Hans Liv endte. — Huanbotoma Quichua, Aymara Aruni, Lucana Huancari, Sora Huacralla, Andamarca Cacyanap, Angara Chauayhuaman, Huanca Alanaya, Chuquillanqui Chinchaycocha-Huayanay og flere Hærførere, som vi ikke kan skrive, da det vil være for vidtløftigt. Disse Hærførere drog ud til Erobring af Tomi, Cayambe, Quito, Cañaris, Latacunga, Puruhuay, Chachapoya, Huancavelica. De fuldendte Erobringen og indlemmede disse Omraader, disse berømte Chinchaysuyo-Hærførere fra den Tid, der kom efter Tupac Inca.“

Ccapac Apo'en Huamanchaua beklædte altsaa sit Embede baade under Tupac Inca Yupanqui og Huayna Ccapac. Han deltog i Erobringstogt mod Nord under Huayna Ccapac sammen med andre Hærførere, hvis Navne nævnes sammen med de Provinser i Chinchaysuyo og Condesuyo, hvorfra de kom. Disse Provinser er: Quichua, Aymará, Lucana, Sora, Andamarca, Angara, Huanca, Chinchaycocha-Huayanay. Aymará, der oftest opfattes som de indfødte omkring Titicacasøen og i Bolivia, og saaledes skulde være Collasuyofolk, var oprindelig en Condesuyostamme, Naboer til Quichuaerne; de blev undertvunget af Inca Pachacuti, og nogle af dem førtes som Kolonister til Egnen Nord for Titicacasøen, hvor deres Efterkommere antog Collasproget, men beholdt Navnet Aymará, der senere ved en Misforstaaelse af Jesuitermissionærerne i Byen Juli ved Titicacasøen blev overført til alle, der talte Colladialekten. De Provinser, der angives at være erobret under Huayna Ccapacs Felttog mod Nord, er dels beliggende i det nuværende Ecuador, nemlig Tomi, Cayambe, Quito, Cañaris, Latacunga og Puruhuay, dels i det nuværende Perú, nemlig Chachapoya og Huancavelica. Det var paa dette Felttog, at Incarigets Grænser flyttedes mod Nord til Rio Ancasmayu.

Huamanchauas Hustru, „Den første Dronning og Frue, Ccapac Poma Huallica“, er vist paa Side 173 (Fig. 4). Hendes Dragt er i Hovedtrækkene den samme som Mama Ocllos, kun bærer hun et beskedent Baand (*huincha*) om Haaret i Stedet for *iñacaen*; i højre Haand holder hun en Blomst.

Teksten paa Side 174:

„DEN FØRSTE FRUE

Ccapac Huarmi Poma Huallica, Chinchaysuyo.

Denne Frue og Dronning, før hun blev Inca og senere, var en meget prægtig og smuk Kvinde. Hun regerede hele Riget saare godt, og hun var Hustru og Frue til Ccapac Apo Huamanchaua, Incaens Stedfortræder. Hun var af Dynastiet Yarovilleca Allauca-Huanuco, Bedstemoder til Forfatteren. Denne nævnte Frue var den øverste i hele Riget, og efter denne Frue var der andre fyrstelige Fruer, som hed Chuquitimta Astocarhua, Carhuaquillpoc Huamanchisque, Huamancha Pomachuray, Pariama Huamanchunbe, Laucuchui, Mayhua Pomachuray, Maglla Pariahuanay, Suyoma Ahuama, Collquetimta Carhuachuray, Citcama Chumbicuti, Quillama Mizahuarmi. Foruden disse Fruer var der andre fyrstelige Damer. Deres Majestæt bør have Barmhjertighed med dem i dette Land.“

Denne Dames Navn er sammensat af følgende Bestanddele. *Ccapac* betyder som tidligere anført „mægtig“, *huarmi* betyder „Kvinde“, *poma* er „Løve“, *huallica* betyder „Halsbaand“.

At hun regerede og var den første i hele Riget hentyder selvfølgelig kun til Chinchaysuyo. De mange andre Fruer, der nævnes, er dem, der sad rundt om i Provinserne; de enkelte Navne er sammenstillet noget vilkaarligt i Oversættelsen, da de er opremset efter hinanden i den originale Tekst næsten uden Skilletegn. — Den sidste Linie maa være en Henstilling til den spanske Konge.

Ccapac Apo'en af Andesuyo ses paa Side 167 (Fig. 5). Han kaldes „Den trettende Hærfører, Ccapac Apo Ninarhua“. Han staar foran en Baggrund af Træer, da han jo har hjemme i Skovlandet. Paa hans Vaabenskjold ses en Tiger eller Jaguar (*otoronco*) og en Slange (*amaru*). Manden er klædt i en Dragt af Blade, et Træk, der karakteriserer ham som staaende paa et primitivt Kulturstandpunkt, i Lighed med den allerførste Generation af Mennesker, der i Følge Poma de Ayala levede i Perú (Haandskriftets Side 48). Paa Ryggen har han en overdaadig Fjerprydelse, ligeledes paa Hovedet; om Benene har han Frynser ligesom Chinchaysuyo-Manden, men han har ingen Sandaler. Hans Vaaben er Bue og Pil.

Teksten lyder (Side 168):

„DEN TRETTENDE HÆRFØRER

Ccapac Apo Ninarhua, Andesuyo.

Der var ogsaa andre Hærførere, der drog ud med Huayna Ccapac til Erobringen af Tomi og Quito, og det var andre Hærførere, som hed Otoronco, Ucumari, Rumisonco, Anticucillo, Antinina, Quiru

Amaru, Antizupa, Chupayoc Anti, Yscaycinca Anti, Llatan Anti. Foruden disse var der ogsaa andre Hærførere. Denne Huayna Ccapac anførte overlegent de nøgne Mennesker; han havde dem i sin Tjeneste, blot fordi de skulde opæde de oprørske Indianere („— — — q el dho guayna capac lo lleuaron por grandesa a los desnudos lo llebo serbiendo solo para que lo comiese a los yndios rreueldes — — —“), og saaledes opaad dette Folk mange fyrstelige Personer. Og disse Indianere er endnu hedenske i deres Landsbyer i Skovlandet; de mangler endnu at blive erobret, og der er et meget stort Antal af Indianere. Paa den anden Side er der Bjergland lige til Nordhavet ved La Margarita; der er saare mange Indianere, Guld og Sølv, Kvægflokk, hedenske Indianere. Landet mangler endnu at blive opdaget.“

Mandens Navn Ninarhua, afledes maaske af *nina* = „Ild“; den eneste lignende Forbindelse, der forekommer i Holguín's Quichua-Ordbog og i Middendorf's „Die einheimischen Sprachen Perus“, er *ninaraurac*, der betyder „Flamme“. Alle Hærførere fra hans Provinser har gode peruanske Navne, nogle af dem sammensatte med Antis, som var Navnet paa den Andesuystamme, hvorefter Omraadet fik sit Navn. Navnene har følgende Betydning: *otoronco* = „Tiger“; *ucumari* = „Bjørn“; *rumi* = „Sten“; *sonco* = „Hjerte“; *rumisonco* altsaa „Stenhjerte“ eller „Ham med det haarde Sind“; *cucillu* = „Abe“; *nina* = „Ild“; *zupa* er formodentlig det samme som *supay*, „ond Aand, Djævel“; *chupa* = „Hale“; *iscay* = „to“; hvad der kommer nærmest til *cinca* hos Holguín er *sinca*, „Næsebor“; *llatan* = „nøgen“. Historien om, at disse Andesuyofolk skulde æde de overvundne Folkeslag i Ecuador, maa staa for Poma de Ayalas egen Regning; ingen andre Forfattere har Beretninger om Kannibalisme i saa stor Stil hos Andesuyofolkene, endnu mindre om en systematiseret Anvendelse af disse Tilbøjeligheder under Incaernes Felttog. Hele Stykket er forøvrigt saa uklart, at det maatte betragtes som sikrest at gengive den originale Tekst sammen med Oversættelsen.

Ccapac Apo Ninarhuas Hustru var „Den anden Frue, Ccapac Mallquima“, Haandskriftets Side 175 (Fig. 6). Hun staar i et lignende Landskab som Manden; paa den ene Side har hun en Abe, paa den anden Side en Papegøje. Hun er meget nødtørftigt klædt i et Lændeklæde, men har dog et Halsbaand paa.

Teksten Side 176:

„DEN ANDEN FRUE

Ccapac Mallquima, Andesuyo.

Denne nævnte Frue er ganske vist af god Skikkelse og meget

smukt hvid, mere end en Spanierinde, men hun gaar med Lænde-klæde, og nogle Stammer gaar helt nøgne (eller) klædt i Skind. Saaledes er saavel Mænd og Kvinder af Anlæg og Natur. Og de spiser Menneskekød, men alle er malet røde og smurt ind over hele Kroppen i *mantur*. Og de strejfer om i Skovene. Og de er Indianere, som skal erobres, men i saadanne Skove kan der ikke erobres. Og andre Fruer hedder Ahuarmana, Cucarmana, Cucamallquima, Tazama, Ahuama, Loroma, Supama, Tirania, Ahuaparia, Pillcochallhuama, Piscoma. Og der er mange andre Fruer. I hver Landsby i Skovlandet paa den ene Side er der mange Mennesker og rigt Land, hvor der er hedenske Indianere, som hedder Ancuallo-Huar-miauca, hvor man siger, at der er meget Guld og Sølv.“

Denne Side Tekst indeholder en videre Udpensling af Andesu-yofolkernes kannibalistiske Uvaner. *Mantur* er en rød Frugt eller den røde Farve; Bemaling af Kroppen og specielt af Ansigtet brugtes af Incaerne ved visse Lejligheder, f. Eks. i Krig, i Følge flere Forfattere, selv om Garcilasso de la Vega paastaar, at det kun var i Brug hos Nabofolkene, og at det afskyedes af Incaerne.

Paa Haandskriftets Side 169 (Fig. 7) ses den tredie Ccapac Apo med Overskriften „Den fjortende Hærfører, Mallco Castillapari“. *Mallco* er en netop flyvefærdig Fugleunge; *castillapari* maa være en hispaniseret Forbindelse af et Quichuaord; *paria* betyder „Spurv“. Paa Mandens Vaaben ses den vingede Forpart af en Llama. Mandens Paaklædning adskiller sig væsentligt fra det sædvanlige peruanske ved den ejendommelige Hat. Dette maa være en særlig Form for Hovedbeklædning brugt blandt Collasuyofolkene, idet Poma de Ayala altid afbilder Folk fra dette Omraade paa den Maade. (Fig. 147, 324). Ligeledes er Halssmykket og den halvmaaneformede Dekoration paa Hatten specielt hjemmehørende hos Collasuyoerne. — Mandens Bevæbning er Lanse (*chuqui*) og Slynge (*ayllu*).

Teksten paa Side 170 lyder:

„DEN FJORTENDE HÆRFØRER
Mallco Castillapari, Collasuyo.

Han drog ud til Erobring af Provinsen Tomi, Huancavelica, Quillaycinca, sammen med den omtalte Huayna Ccapac og sammen med de øvrige Hærførere fra Hatuncolla, Puquinacolla, Charca, Cana, Pomacanche, Quispillaeta, Cauiñas, Calleuaya. Disse Hærførere Hilasupa, Champimallco, Chuntamallco, Hatuncolla, Anocarahila, Otoronco, Quiruhuallea, Soncomallco, Huilachunta, Auquisuri, Surimallco. Disse Hærførere deltog i det nævnte Ero-

bringstog, og nogle døde under det. Nogle vendte tilbage til deres Landsbyer og Jord og døde der. Endnu den Dag i Dag lever Børnebørnsbørnene af disse Hærførere i Tumi og Cuito, hvor de erobrede. De lever der for at mindes og for at formere sig. Man kalder dem *mitimaes*, Fremmede blandt Indianerne.“

Her kommer igen den sædvanlige Opremsning af Navne paa Hærførere, som deltog i Huayna Ccapacs Erobringstog mod Nord, sammen med Navnene paa de Provinser i Collasuyo, hvorfra de kom. Selv om Collasuyo er Collasprogets Omraade, er det store Flertal af Navnene Quichua, da Quichua var paabudt som officielt Sprog i hele Riget. Puquina (eller Urus) var Folkene omkring Titicacasøens sydlige Ende og langs Rio Desaguadero; de havde deres eget Sprog, der for nylig (Ogilvie 1922, Rivet 1913) er paavist at være en Udløber af Aruaksprogætten, som ellers har hjemme paa Amazonletterne. — Interessant er Meddelelsen om Collafolkenes Efterkommere, der lever som *mitimaes* i Ecuador; det var Inca Pachacuti, der indførte den Politik at sende Folk fra Incarigets Provinser til nylig erobrede Egne, for at de ved deres Eksempel og daglige Omgang med de indfødte skulde paavirke disse i Retning af højere Kultur og Lydighed mod Incavældet.

Denne Ccapac Apo's Ægtefælle er vist paa Haandskriftets Side 177 (Fig. 8). Overskriften lyder: „Den tredie Frue, Ccapacumi Tallama“. Ligesom Manden har hun en ejendommelig Hovedbeklædning, en Slags Hætte med bagudhængende Spids, som rimeligvis har været ejendommelig for Collasuyokvinderne. Hendes *lliclla* har ogsaa en usædvanlig Facon, idet den er lukket fortil, medens Snipperne viger ud fra hinanden paa de andre Kvindedragter, der er vist paa Poma de Ayalas Billeder.

Teksten paa Side 178 lyder:

„DEN TREDIE FRUE
Ccapacumi Tallama, Collasuyo.

Denne Frue var meget prægtig og smuk. Af bare Fedme blev hun grim; alle af denne Stamme er meget tykke og dovne, uduelige, forsagte, men rige Folk. De hedder Colla Ccapac. De er rige paa Sølv fra Potosí og Guld fra Caravaya, det fineste Guld i Landet. Og de er rige paa Flokke af Kvæg og Marsvin og paa Kvægflokke fra Kastilien: Faar, Køer, Svin. Og de er rige paa *papa*, *chuño* og *moraya*, *quinua*. De er fattige paa Majs, Hvède og Vin. Og de hedder Ccapac Colla, Mapa Colla, Poquiscolla. Og de er store Klodrianer, og derfor vil alle de tykke, fede og sløve Bæster til Mænd og Kvinder bare spise og sove. Og der var andre Kvinder:

Tallahuarmi, Cayuma, Huizama, Chumbima, Cucama, Anama, Chuquitimta, Timtayaca, Tallatimta, Paellama, Pulloma, Zurima. Foruden disse Fruer var der (andre) i Provinserne Colla, Cana, Cancha og Charca“.

Det er ikke nogen smigrende Omtale, Forfatteren her skænker Collasuyofolkene. Den samme Følelse lægger han for Dagen ved de Navne, han nævner, idet *mappa* betyder „snavset“, *poques* betyder „tosset“. Man faar at vide, at Kvægavl og Agerbrug trivedes i Collaprovinsene, ganske vist er de fleste af Husdyrene europæiske, hvorimod de dyrkede Planter mest er indianske. *Papa* betyder „Kartoffel“; *chuño* og *moraya* er Fødemidler, der fremstilles ved Malning af frosne Kartoffler; *quinua* er en Chenopodiumart, hvis Frø anvendtes — og stadig anvendes — af Peruanerne som Føde.

Den fjerde Ccapac Apo, Haandskriftets Side 171 (Fig. 9), har som Overskrift „Den femtende Hærfører, Mallco Mullo“. Hans Vaabenskjold viser et Sværd og en Lanse korslagt, de samme Vaaben som Manden bærer, og fire riflede Muslingeskaller set forfra. Mandens Navn er sammensat af *mallco* = flyvefærdig Fugleunge og *nullu* = Musling. Det ejendommeligste ved hans Dragt er Hovedbeklædningen, der genfindes paa Billeder, hvor Condesuyofolk figurerer, og som sikkert var særegen for Folk fra dette Omraade.

Teksten Side 172 lyder:

„DEN FEMTENDE HÆRFØRER
Mallco Mullo, Condesuyo.

Denne Hærfører og de øvrige drog ud og erobrede Caxamarca, Quito, Tomi, Chachapoya, Latacunga, Huancavelica, indtil Nobo Reyno, sammen med Huayna Ccapac. Og de undertvang og afsatte to store Incafyrester som hed Apo Pinto og Huayna Pinto, og de dræbte alle de fjendtligsindede Hærførere. Og de der var med den nævnte Inca: Nina Quiru Mallco, Rumisonco Mallco, Rumiñau Mallco, Manacutana Mallco, Huizatoma Mallco, Apocuri Mallco, Acapana Hila, Runtocongá Hila, Coropuna Mallco. Disse berømte og meget tapre Hærførere var med til Erobringen, og de døde, men nogle kom hjem til deres Huse og Landsbyer; deres Børn er øverste Herrer og Caziquer, og nogle er stadig fattige“.

Dette er Fortællingen om Huayna Ccapacs Felttog mod det nordlige Perú og mod Ecuador, der fortsættes; at han erobrede hele Landet lige til Nobo Reyno er en Overdrivelse, med mindre der med Nobo Reyno i denne Forbindelse menes Nueva Granada, som var Datidens Navn for Colómbia. Huayna Ccapacs Felttog mod Nord er beskrevet af alle de tidligere Forfattere, rimeligvis paalide-

ligst af Cieza de Leon, Garcilasso de la Vega og Sarmiento; man vil der kunne genfinde adskillige af de Hærførere, som Poma de Ayala nævner i Forbindelse med de fire Ccapac Apo'er.

Mallco Mullos Ægtehalvdel er afbildet hos Poma de Ayala paa Side 179 (Fig. 10) med Overskriften: „Den fjerde Frue, Mallco Huarmi Timtama“. Hun er iført den sædvanlige peruanske Kvinde- dragt.

Teksten paa Side 180 lyder:

„DEN FJERDE FRUE

Mallco Huarmi Timtama, Condesuyo.

Denne Frue var meget smuk og af stor Anseelse, fordi hun var meget velstaaende, skønt hendes Land er yderst fattigt. Det omfatter Distriktet Arequipa, som hverken har Guld eller Sølv eller Kvæghjorde; men i Coropunaconde er der Kvæg, og de øvrige ernærer sig af *agi* og Bomuld, som bringes fra *yungas* og llanos. Det er Paltaconde, Hatunconde, Cullahuaconde, Cuscoconde, Alcatoro, Huaynacote, Pomatambo; de nævnte er Provinser, og i dem er der Fruer, som hedder Timtacarua, Timtachuray, Churama, Auzama, Cusima, Yllama, Ayayama, Anyama, Chuquipana, Panallo, Sequema, Pucima, Panatimta, Caruama, Mulluma, Cutima. Der var andre Fruer, Hustruer til Condesuyofyrsterne, men de er ikke skrevet (her). Man maa have Barmhjertighed med dem, og de er Efterkommere af de store i Riget.“

De ovennævnte *yungas* er de varme, fugtige Dale i Cordillererne og i Kystlandet. *Agi* er spansk Peber. Stykket indeholder en Omtale af, hvordan et Omraade, der producerede Overskud af et Stof, af dette Overskud forsynede mindre heldigt stillede Omraader. Denne Trafik havde Karakter af en Byttehandel, og var den eneste Form for Handel, der kendtes i Incariget, bortset fra hvad der bragtes til Incaens Husholdning, idet han var Enehersker og havde Lov til at tage, hvad og hvor han vilde i sit Rige.

Den sidste Linie maa opfattes som en Henstilling til de spanske Embedsmænd i Perú eller til den spanske Konge.

Totalindtrykket af Poma de Ayalas omfangsrige Manuskript er, at det rummer store Værdier, som ligger og venter paa at blive frugtbargjort. Det bærer Præg af stor Troværdighed; selv om Manden i mange Tilfælde har skrevet løs uden Udfoldelse af videre Kritik af sine Kilder, er Fejlene dog af en saadan Art, hvor de findes, at de let kan paapeges, og de er tydeligt nok udsprunget fra den samme Bevæggrund som hos Garcilasso de la Vega, hvor denne gør sig Skyld i Fejl, nemlig den store Beundring for det gamle

Kulturfolk, som Forfatteren tilhører, og Bestræbelsen for at levedegøre dette Folks overlegne Kultur for Læseren.

Hovedgrunden til, at Værket endnu ikke er publiceret, er sikkert dets store Omfang. En omhyggelig Oversættelse og Kommentering af det er et Arbejde, der vil sluge enorme Mængder af Tid, som kun de færreste kan afse. Der arbejdes for Tiden fra fransk Side paa at faa udgivet en fotografisk Facsimileudgave af Værket, som skal gengive dets Indhold uden forklarende Noter. Det vil dog være at haabe, at en dansk Videnskabsmand, som eventuelt maatte have Mod til at tage Arbejdet op, maatte faa saa megen Opmuntring til det, at det vil være ham muligt at fuldende en Oversættelse af Værket. En simpel fotografisk Gengivelse af Teksten vil selvfølgelig være af Værdi, selv om den ejendommelige Form for Spansk, hvori Værket er skrevet, er ret utilgængelig for en, der ikke kan finde Tid til at studere Indholdet meget nøje; og de lange Quichuapassager, hvoraf der ikke forekommer nogen i de Afsnit af Teksten, der er gengivet i denne Artikel, maa absolut oversættes og kommenteres, da de i en rent fotografisk Gengivelse vil være fuldstændig utilgængelig for alle andre end Quichuaspecialister. — Dette enestaaende Manuskript fortjener i høj Grad at blive Genstand for en indgaaende videnskabelig Bearbejdelse.

L I T T E R A T U R

- Acosta, J. de: The natural and moral history of the East and West Indies. I—II. — Edit. by Cl. R. Markham, Hakluyt Society, London 1880.
- Bandelier, A. F.: The Islands of Titicaca and Coati. — New York 1910.
- Cieza de Leon: The travels of Pedro de Cieza de Leon, contained in the first part of his chronicle of Peru. — Edit. by Cl. R. Markham, Hakluyt Society, London 1864.
- The second part of the chronicle of Peru. — Edit. by Cl. R. Markham, Hakluyt Society, London 1883.
- Garcilasso de la Vega: Le commentaire Royal. — Paris 1633.
- Markham, Cl. R.: The Incas of Peru. — London 1910.
- Means, P. A.: Some comment on the inedited manuscript of Poma de Ayala. — American Anthropologist, N. S. Vol. XXV, p. 397—405. 1923.
- Ancient civilizations of the Andes. — New York & London 1931.
- Montell, G.: Dress and ornaments in ancient Peru. — Göteborg 1929.
- Montesinos, F.: Memorias antiguas historiales del Peru. — Edit. by P. A. Means, Hakluyt Society, London 1920.

Fig. 1: Den tiende Inca, Tupac Inca Yupanqui.

The tenth Inca, Tupac Inca Yuuanqui.

Fig. 2: Den tiende Coya, Mama Ocllo Coya.

The tenth Coya, Mama Ocllo Coya.

Fig. 3: Huamanchau, Ceapac Apo i Distriktet Chinchaysuyo, Bedstefader til Forfatteren.

Huamanchau, Ceapac Apo of the district of Chinchaysuyo, Grandfather of the author.

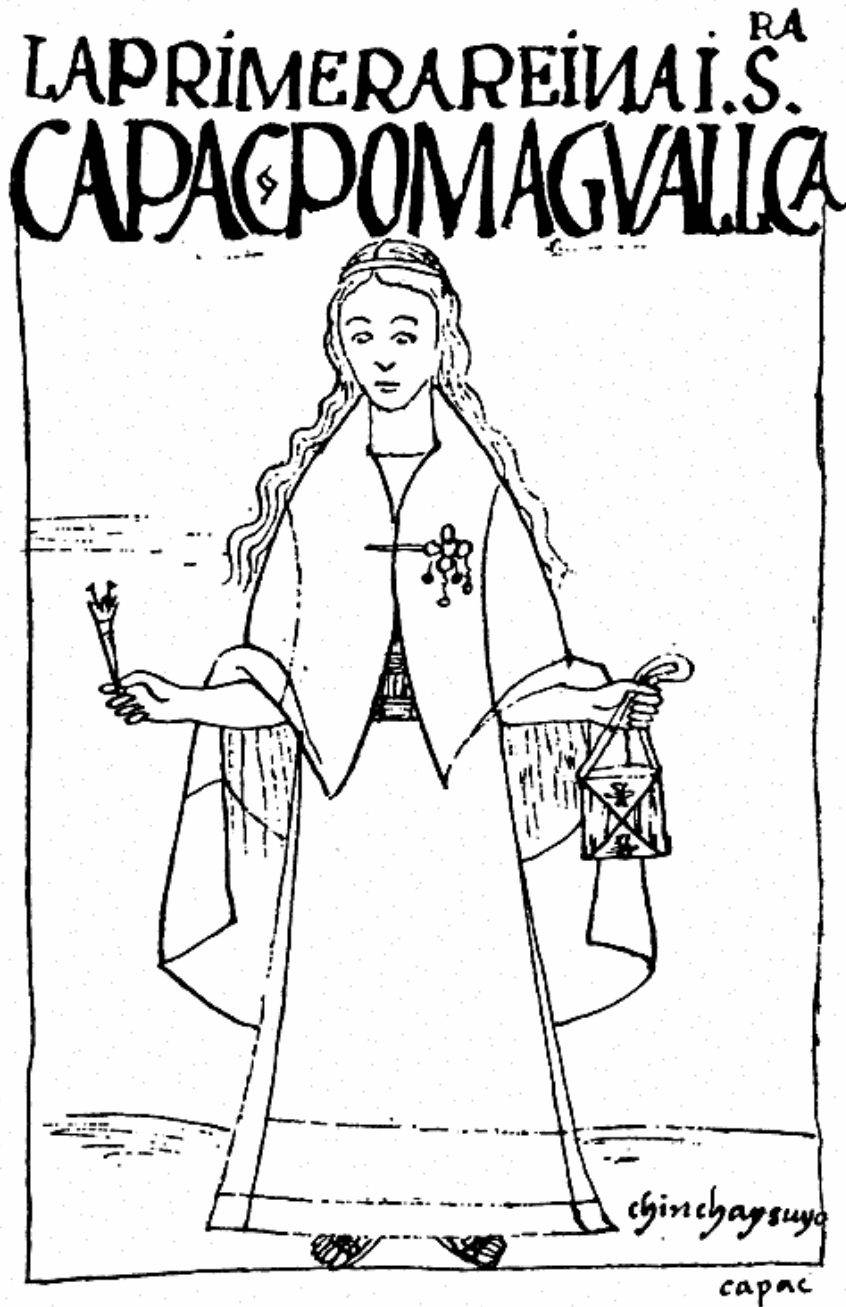

Fig. 4: Ceapac Poma Huallea, Hustru til Chinchaysuyos Ceapac Apo, Forfatterens Bedstemoder.

Ceapac Poma Huallea, wife of the Ceapac Apo of Chinchaysuyo, grandmother of the author.

Fig. 5: Ninarhua, Ccapac Apo i Distriktet Andesuyo.

Niharhua, Ccapac Apo of the district of Andesuyo.

Fig. 6: Ccapac Mallquima, Hustru til Andesuyos Ccapac Apo.

Ccapac Mallquima, wife of the Ccapac Apo of Andesuyo.

Fig. 7: Malleco Castillapari, Ceapac Apo i Distriktet Collasuyo.

Malleco Castillapari, Ceapac Apo of the district of Collasuyo.

TER ZERA SEIÑORA CAPACOMETALLAMA

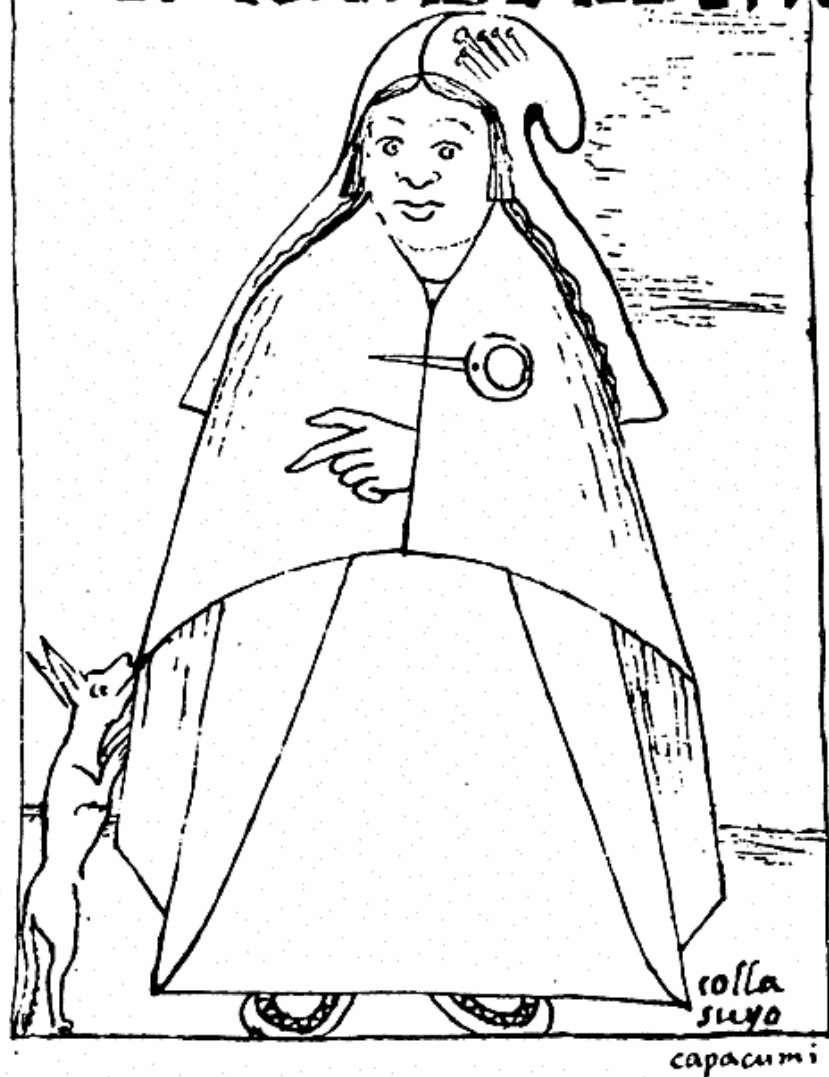

Fig. 8: Ccapacumi Tallama, Hustru til Collasuyos Ccapac Apo.

Ccapacumi Tallama, wife of the Ccapac Apo of Collasuyo.

Fig. 9: Mallco Mulli, Ccapac Apo i Condesuyo.

Mallco Mullo, Ccapac Apo of Condesuyo.

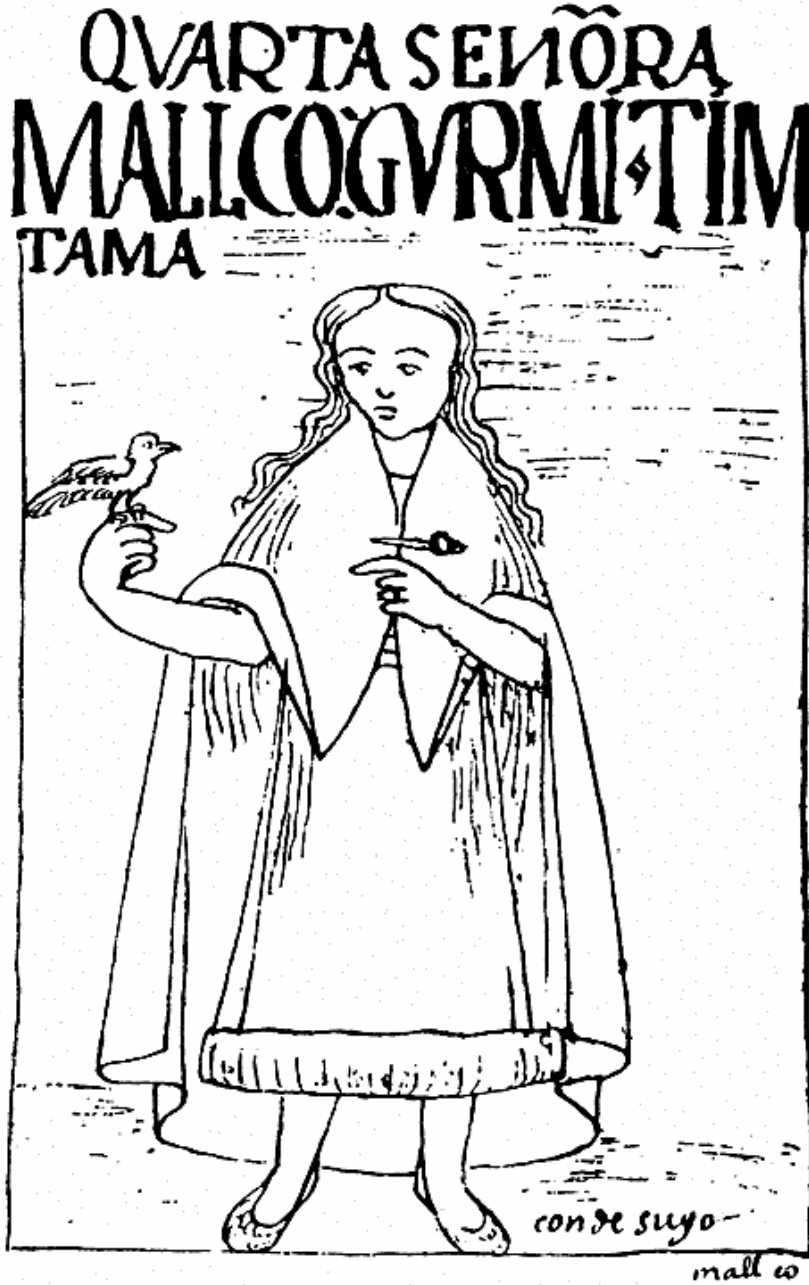

Fig. 10: Malleco Huarmi Timtama, Hustru til Condesuyos Ccapac Apo.

Malleco Huarmi Timtama, wife of the Ccapac Apo of Condesuyo.

MAPA MUNDI DELAS INDIAS ASDES AUER

q̄ todo el Rey no tenia quatro Reys quatro partes chin
 chay suyo al amano derecha al poniente del sol - a rriua a la
 montaña hacia la mar de enorte - andesuyo - da donde naze
 el sol al amano es quierda hacia chile - colla suyo - hacia la mar
 de sur - conde suyo - estos dhos quatro partes tor no apartir - a
 dos partes - yngas hanan cuzco al poniente chinchaysuyo - lu
 rin cuzco al saliente del sol - colla suyo al amano es quierda -
 y aci cae en medio la cauesa y corte del reyno la gran ciudad
 del cuzco - y as de sauer q̄ todo el Rey no esta con pasado y
 medido de largo mil y q̄ aientas leguas y de ancho mil
 leguas - y auer de sauer este Rey no es muy doblado co
 mo un quello al medo nado - q̄ ay lugar de un buelo ti
 ene media legua - el auajar al reio tiene quatro leguas
 y la subida o reos quatro leguas en todas las partes ay mu
 chomas - tiene los dhos ciudades y uillas al deas y pue
 blos de yn̄s y pro uincias - la mitad del Rey no hacia la
 mar de enorte - nos ta con quistado y muchas los yn̄s de chi
 le y los yn̄s arauacas y mosquitos q̄ pega con el Rey no de qui
 na q̄ taci todo tenia sugeto los Reys yngas - a donde ay mas
 requiesas de oro es en los yn̄s de la montaña y en la o tepar
 te en la tierra de los yn̄s - guar miauca - an qu ualle ay re
 quiesas de plata y son yn̄s fertiles biliosos como - yn̄s chi
 guanays - pero nose puede pasarse - por q̄ en los rrios ay la
 gar tos - y cierpientes y culebras psonasas leones tigres
 onzas y otros muchos animales y tierra aspera y montaña
 q̄ los yngas con engano le con quisto a q̄lla gente de la montaña
 un reyno

Fig. 11: Haandskriftets Side 982, indeholdende den første Del af Teksten til Poma de Ayalas Kort over de indianske Lande.

P. 982 of the manuscript, containing the first part of the text accompanying Poma de Ayala's map of the Indies.

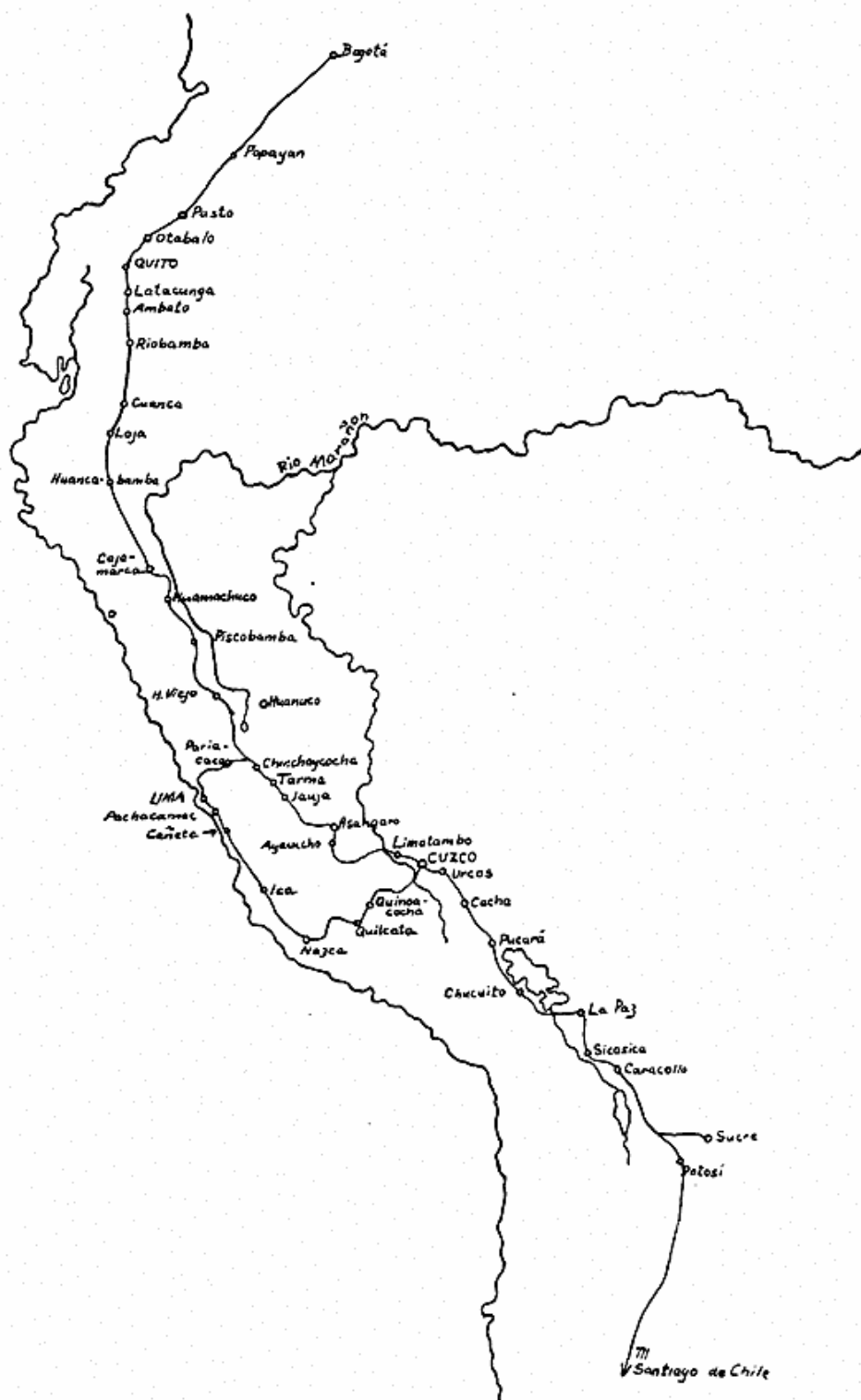
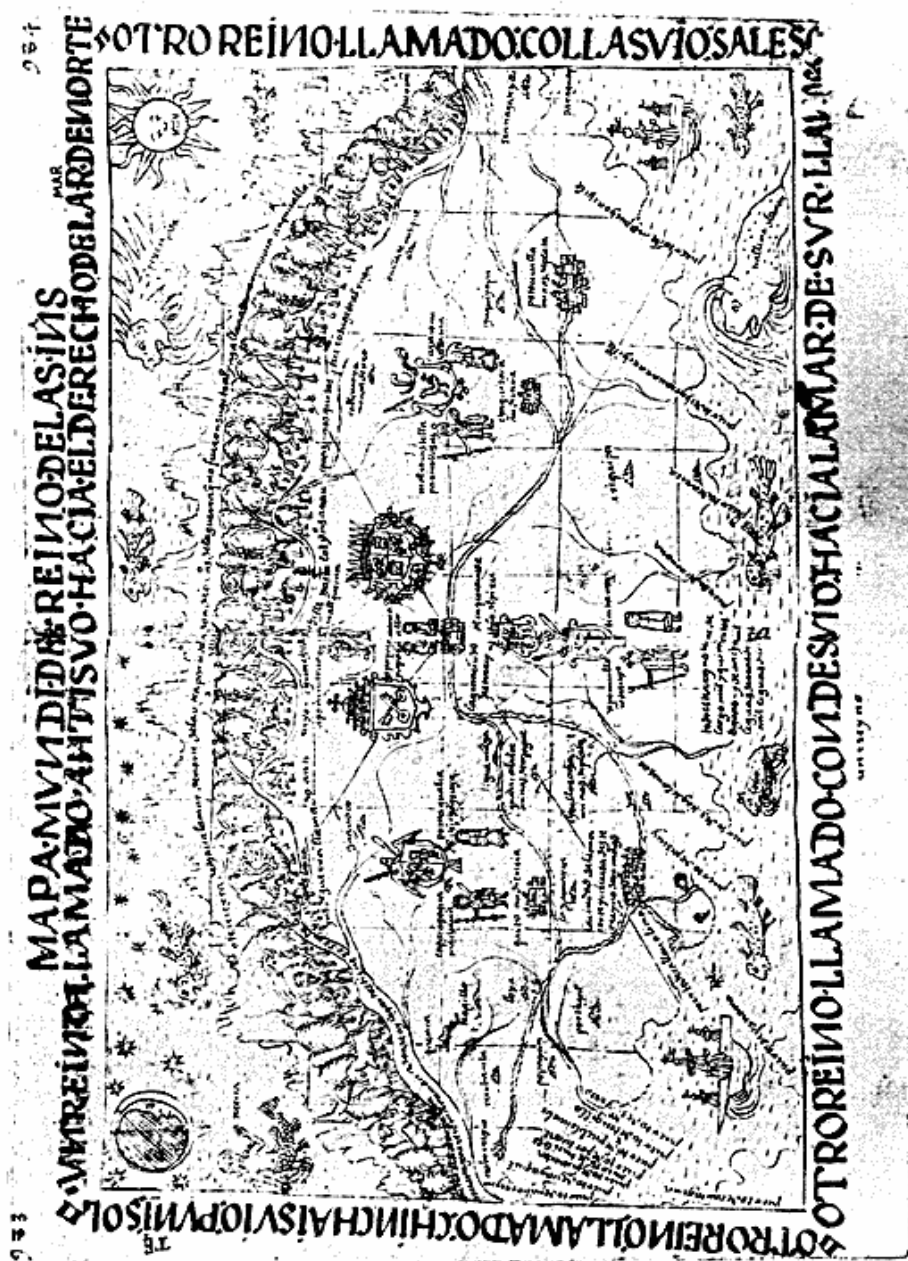

Fig. 12: Kortskitse over Incavejene, i Følge Poma de Ayalas Liste over Tamboer.

Sketch-map of the Inca roads, according to Poma de Ayala's list of tambos.

Poma de Ayala's Kort over de indianske Lande (Perú, Ecuador, Colombia m. m.), orienteret med Nord til venstre, Syd til højre.

Poma de Ayala's map of the Indies. (Peru, Ecuador, Colombia etc.). North is at the left side, South at the right side of the map.

Kulturfolk, som Forfatteren tilhører, og Bestræbelsen for at levedegøre dette Folks overlegne Kultur for Læseren.

Hovedgrunden til, at Værket endnu ikke er publiceret, er sikkert dets store Omfang. En omhyggelig Oversættelse og Kommentering af det er et Arbejde, der vil sluge enorme Mængder af Tid, som kun de færreste kan afse. Der arbejdes for Tiden fra fransk Side paa at faa udgivet en fotografisk Facsimileudgave af Værket, som skal gengive dets Indhold uden forklarende Noter. Det vil dog være at haabe, at en dansk Videnskabsmand, som eventuelt maatte have Mod til at tage Arbejdet op, maatte faa saa megen Opmuntring til det, at det vil være ham muligt at fuldende en Oversættelse af Værket. En simpel fotografisk Gengivelse af Teksten vil selvfølgelig være af Værdi, selv om den ejendommelige Form for Spansk, hvori Værket er skrevet, er ret utilgængelig for en, der ikke kan finde Tid til at studere Indholdet meget nøje; og de lange Quichuapassager, hvoraf der ikke forekommer nogen i de Afsnit af Teksten, der er gengivet i denne Artikel, maa absolut oversættes og kommenteres, da de i en rent fotografisk Gengivelse vil være fuldstændig utilgængelig for alle andre end Quichuaspecialister. — Dette enestaaende Manuskript fortjener i høj Grad at blive Genstand for en indgaaende videnskabelig Bearbejdelse.

LITTERATUR

- Acosta, J. de: *The natural and moral history of the East and West Indies.* I—II. — Edit. by Cl. R. Markham, Hakluyt Society, London 1880.
- Bandelier, A. F.: *The Islands of Titicaca and Coati.* — New York 1910.
- Cieza de Leon: *The travels of Pedro de Cieza de Leon, contained in the first part of his chronicle of Peru.* — Edit. by Cl. R. Markham, Hakluyt Society, London 1864.
- The second part of the chronicle of Peru.* — Edit. by Cl. R. Markham, Hakluyt Society, London 1883.
- Garcilasso de la Vega: *Le commentaire Royal.* — Paris 1633.
- Markham, Cl. R.: *The Incas of Peru.* — London 1910.
- Means, P. A.: *Some comment on the inedited manuscript of Poma de Ayala.* — *American Anthropologist*, N. S. Vol. XXV, p. 397—405. 1923.
- Ancient civilizations of the Andes.* — New York & London 1931.
- Montell, G.: *Dress and ornaments in ancient Peru.* — Göteborg 1929.
- Montesinos, F.: *Memorias antiguas historiales del Peru.* — Edit. by P. A. Means, Hakluyt Society, London 1920.

- Ogilvie, A. C.: Geography of the Central Andes. — American Geographical Society, The Geographical Journal, New York 1922.
- Pietschmann, R.: Nueva cronica y buen gobierno des Don Felipe Guaman Poma de Ayala, eine peruanische Bilderhandschrift. — Nachrichten von der kön. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, p. 637—659. — Göttingen 1908.
Some account of the illustrated chronicle by the Peruvian Indian Don Felipe Hauman Poma de Ayala. — Proceedings of XVIIIth International Congress of Americanists in London 1912. — London 1913.
- Raimondi, A.: El Perú, Vol. II (Kort). — Lima 1876.
- Rivet, P.: Influences des civilisations amazoniennes sur le hautplateau Andin. — Journ. de la Société des Américanistes de Paris, Vol. X p. 684—685. — Paris 1913.
- Sarmiento de Gamboa: History of the Incas. — Edit. by Cl. R. Markham, Hakluyt Society, London, 1907.
- Uhle, M.: El ayllu peruano. — Boletín de la Sociedad Geográfica de Lima, Vol. XXI p. 81—94. — Lima 1911.
Les orígenes de los Incas. — Actas del 17. congreso internacional de americanistas, sesión de Buenos Aires 1910. — Buenos Aires 1912.
- Holguín, D. G.: Arte y diccionario Qquechua-Español. — Edic. Lima 1901.
- Middendorf, E. W.: Die einheimischen Sprachen Perus. I—II. — Leipzig 1890.
-